

Sektionen för L raru tbildning
Religionsvetenskap 61-90
Av: Hanna Lund och Mia Brkic
Handledare: J rger Offermanns
Examinator: Heike Peter

Uppsats, 15 hp
2013-01-11

Döden

-Sex kvinnliga medlemmar i Svenska kyrkan och deras syn på döden



Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 4
1.1 Syfte	s. 4
1.2 Problemformulering	s. 4
1.3 Tidigare forskning	s. 4
2. Metodik och Material	s. 5
2.1 Material	s. 5
2.2 Undersökningsmetod	s. 6
2.3 Undersökningsgrupp	s. 7
2.4 Genomförande	s. 8
2.5 Validitet och reliabilitet	s. 8
3. Teoretisk referensram	s. 9
3.1 Milton Yingers funktionella definition av religion	s. 9
3.2 McGuires religionssociologiska teori	s. 10
3.3 Strangs religionspsykologiska teori	s. 12
3.4 Angelöw och Jonssons socialpsykologiska teori	s. 14
3.4.1 Burrs socialkonstruktionistiska teori	s. 15
4. Presentation av empiri	s. 17
4.1 Maja	s. 17
4.2 Kajsa	s. 19
4.3 Stina	s. 21
4.4 Saga	s. 23

4.5 Ronja	s. 24
4.6 Emma	s. 26
5. Analys	s. 28
6. Sammanfattning	s. 34
7. Avslutande ord	s. 36
8. Referenslista	s. 37
9. Intervjureferenser	s. 38
10. Bilaga	s. 39

Abstract

Syftet med denna uppsats är att ta reda på hur sex kvinnliga medlemmar i Svenska kyrkan ser på döden och hur denna syn är konstruerad. Vi ville få veta om de skapat en föreställning kring döden utifrån sin gudstro eller om det fanns andra faktorer som spelade in, så som samhälle, familj och vänner. Men även om deras tro hjälper dem att skapa en mening kring döden som annars kan kännas orättvis och svår att förstå. Vi har använt oss av religionspsykologiska, religionssociologiska, socialpsykologiska och socialkonstruktionistiska teorier för att jämföra och se om dessa teorier kan stämma in på kvinnornas berättelser och föreställningar om döden. Det visade sig att teorierna till stor del stämde in på kvinnornas berättelser och att kvinnorna genom sin gudstro skapat både en föreställning kring döden och en meningsfullhet. Detta i sin tur har lett till att kvinnorna känner en trygghet och säkerhet i förhållande till döden. Dock är inte resultatet enhälligt utan det finns mindre variation i deras berättelser.

Nyckelord: Döden, Svenska kyrkan, tro, meningssystem, meningsskapande, kriser.

1. Inledning

Efter att ha läst två terminer religionsvetenskap och fått mer kunskap om hur troende människor påverkas av sin religion så fick vi upp ögonen för de meningssystem som religioner kan skapa. Anledningen till att vi valde ämnet döden är att det är en existentiell fråga, en fråga som alla människor någon gång funderar över. Då ingen vet säkert vad som händer efter döden, så finns det trots det ändå många föreställningar kring vad som händer. Vi ville veta mer om tron kan skapa en mening i vardagen men även kring döden och vad som händer sen. Vi intresserade oss för hur man kan ge mening åt döden, ett ämne som annars känns svår att förstå. Något annat vi ville ta reda på var hur de personer vi intervjuade såg på livet efter detta, vad har de för föreställning om det. Vi valde att begränsa oss till kvinnliga medlemmar ur den Svenska kyrkan, eftersom vi redan kände personer som kunde tänka sig att ställa upp och dessa var medlemmar där.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur sex luthersk evangeliska kvinnors uppfattning av döden är och om den är konstruerad utifrån deras tro.

1.2 Problemformulering

- Ger kvinnornas tro mening åt döden?
- Har de konstruerat den utifrån sin tro?
- Kommer föreställningen om döden från deras familj, omgivning, kyrka eller är det en blandning av dessa?

1.3 Tidigare forskning

Det finns tidigare forskning kring människor som är döende och hur dessa människor ser på döden, även vad de gör för att hantera det faktum att de kommer att dö i exempelvis Peter Strangs (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011) forskning. Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011) har i sin studie kommit fram till att många icke troende människor i sitt försök att hantera att de är döende skapar sig en egen tro. Vissa ser döden som en fiende och ger den namn för att konkretisera. De skapar även en bild av att livet fortsätter efter döden. Detta för att göra döden mindre beständig. Denna studie har Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011) gjort på patienter som står inför döden på palliativ vårdavdelning. Dock har vi inte funnit några studier som överensstämmer exakt med det ämne och undersökningsgrupp som vi har valt att fokusera på.

Inom religionspsykologin och religionssociologin finns det forskning kring döden och individens hantering kring döden i förhållande till religion som exempelvis *Death and Dying* av Stephen Hunt (2010). Paul J. Handal och Marc Falkenhain har i artikeln ”*Religion, death attitudes, and belief in afterlife in the elderly: untangling the relationships*” (2003) skrivit om äldre människor och deras attityder gentemot döden och livet efter döden.

Derek Arnold Pyne (2010) från University of Waterloo skriver i artikeln ”A Model of Religion and Death” om skillnader mellan människor som är troende, ateister och de som är osäkra i sin tro. Studien visar att de som är osäkra i sin tro har större benägenhet att känna rädsla inför döden än de som tror eller är ateister. Pyne (2010) talar även om himmel och helvete, och menar att de troendes dilemma ligger i att man hela livet fokuserar på var man kommer hamna. Medan ateister inte ställs inför detta beslut då de inte tror på varken himmel eller helvete. Denna studien är intressant i förhållande till vår studie då vi vill se om de kvinnor vi intervjuar förhåller sig till himmel och helvete. Pyne (2010) har i sin egen studie analyserat andras studier med hjälp av sin egen teorimodell. Anna Gustafsson och Clary Malmlöf Lundberg (2012) skriver i sin uppsats ”Att leva sin sista tid: Rädslor inför döden” om hur olika individer som ligger på sin dödsbädd gör för att förlika sig med sin rädsla inför döden. De menar att individerna har ett behov av att prata med närstående eller vårdpersonal.

Gustafsson och Lundberg (2012) menar även att dessa individer känner en rädsla inför tiden innan själva dödsfallet, smärta och hur de anhöriga kommer att reagera men de har även en

rädsla över att förlora sin värdighet och kontroll. Christa Preihs (1995) har i sin uppsats ”Hur barn tänker om döden” valt att titta på hur några barn ser på döden och skälen till att de ser på döden som de gör. Dock har vi inte funnit några studier som överensstämmer exakt med det ämne och undersökningsgrupp som vi har valt att fokusera på. Inom religionspsykologin och religionssociologin finns det forskning om tron och hur den kan ge mening för individen.

2. Metodik och Material

2.1 Material

Vi har använt oss utav religionspsykologisk, religionssociologisk och socialpsykologisk litteratur och även John Milton Yingers funktionella religionsdefinition. Ur denna litteratur har vi hämtat vårt material till våra teorier. John Milton Yinger var professor i sociologi vid universitetet i Oberlin.

Vi valde Meredith B McGuires (2002) teori ur religionssociologin på grund av att teorin förklarade meningssystem som sedan kan användas i analys av trons funktion gentemot döden. Vi har här valt att utgå från Meredith B. McGuire's bok *Religion: The Social Context* (2002). McGuire är professor i socialantropologi vid Trinity University.

Peter Strangs (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011) religionspsykologiska teori som vi har valt att använda oss av förklarar vad tron har för inverkan på individen och hur den kan hjälpa individen att handskas med t. ex. kriser och döden.

Vi har valt att utgå från Peter Strangs inlägg i boken *Inspiration till Religionspsykologi* (2011). Peter Strang är cancerspecialist och professor i palliativ medicin. Peter Strang har gjort studier på cancerpatienter och deras syn på döden.

Den socialpsykologiska delen förklarar hur tron kan utformas och vad det är som påverkar människor och deras tro. Vi har här valt att använda oss utav Angelöw och Jonssons *Introduktion till Socialpsykologi* (2000). Angelöw är docent och socialpsykolog som leder forskningsinstitutet Futura Nova. Jonsson är universitetsadjunkt vid Linneuniversitetet inom institutionen för socialt arbete.

Vi har även använt oss av Vivien Burrs *Social Constructionism* (2003). Burr är adjunkt i psykologi inom beteendevetenskap på Univeristy of Huddersfield i Storbritannien.

Vi har även använt oss av materialet som vi har fått från våra intervjuer som vi sedan analyserat med hjälp av teorierna som vi har nämnt ovan.

2.2 Undersökningsmetod

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade djupintervjuer då vi ansåg att det skulle vara det bästa sättet att få fram vad kvinnorna har för uppfattning om döden, då djupintervjuer går in mer på djupet än vad till exempel en enkät gör. Jan Krag Jacobsen (1993), professor på Roskilde Universitet, har skrivit boken *Intervju: Konsten att lyssna och fråga* som tar upp ämnet om hur man skapar förtroendefulla samtal med personen/erna som man intervjuar. Han tar även upp hur samtal skall föras under en intervju och hur man blir en god lyssnare. Krag Jacobsen (1993:19) menar att metoden har många olika fördelar eftersom intervjun görs på ett sådant sätt att den, samtidigt som den är strukturerad, även efteråt går att analyseras och jämföras med varandra. Dessutom menar Krag Jacobsen (1993:19) att metoden gör "[...] det möjligt för nya och oförutsedda aspekter att dyka upp under intervjuens gång" och att varje intervju på så vis blir unik, då en djupintervju aldrig kan göras om och bli likadan som den tidigare.

Jan Trost (2005:46) professor i sociologi vid Uppsala Universitet, talar om hur det med två stycken intervjuare i vissa fall skulle kunna kännas som ett maktövertagande där respondenten kan komma att känna sig i underläge. Detta var någonting vi ville undvika genom att t ex göra våra frågor till en mer strukturerat diskussionsunderlag istället för ett frågeformulär.

Trost (2005:47) menar att även om det vid vissa tillfällen kan kännas obehagligt för respondenten med två intervjuare, så kan det samtidigt vara en lämplig konstellation om ämnesområdet som tas upp är känsligare, eller uppfattas som sådant.

Intervjufrågorna (bilaga 1) har vi utformat på så vis att de ska ge oss en uppfattning om hur de sex kvinnornas syn på döden ser ut idag, men även på hur deras erfarenheter och tro har påverkat densamma.

2.3 Undersökningsgrupp

Vi har valt att intervjua sex protestantiska kvinnor i Falkenbergs kommun, vi valde att begränsa oss till kvinnor som är mellan 70-90 år gamla. De kvinnor vi har valt att intervjua är eller har varit aktiva deltagare i Svenska kyrkan. Med aktiva deltagare menar vi att kvinnorna bekänner en tillhörighet till en viss tro, deltar i religiösa ritualer och som ser sin religiositet som någonting centralt för deras vardagliga liv och handlingar.

Vi har valt att enbart fokusera oss på protestantiska kvinnor som är medlemmar i Svenska kyrkan då Svenska kyrkan (2011) är den främsta religiösa tillhörigheten i Sverige med 68,8 procent av befolkningen som medlemmar, mer eller mindre aktiva. Det är därför intressant för oss att se hur kvinnorna format sin syn på döden då de aktivt valt att bekänna sig till Svenska kyrkan men att det även finns en etik i det svenska samhället som till en viss del är grundad på Svenska kyrkans värderingar och normer, enligt Thorleif Persson (i Svanberg & Westerlund, 2008:33), som är professor i religionssociologi vid Uppsala Universitet.

Att vi har valt att fokusera på kvinnor mellan 70-90 år beror på att vi var tvungna att begränsa oss i vårt arbete. Kvinnor är en grupp av människor som länge varit åsidosatt i religionsforskningen enligt Jeanette Sky (2009) som är religionshistoriker i Norge, därför vill vi sätta denna grupp i fokus. Även om det också gör det lättare för oss att intervjua kvinnor då vi själva är kvinnor och på så sätt kanske relatera till kvinnorna och skapa en relation. Valet av åldersgrupp kom till på så sätt att vi förutsatte att de har större reflektionsgrad eftersom de har erfarenhet att flera i sin närhet har gått bort. Det är även en åldersgrupp som har stor erfarenhet av livet och där döden förhoppningsvis inte bara ses som onaturlig och orättvis utan också som en naturlig del av livet.

Vi har valt att avgränsa våra intervjuer till sex personer för att på så vis göra vårt material mer lätthanterligt, samtidigt som det ger oss chansen att gå in lite djupare i våra analyser och diskussioner. Vi har valt ett mindre urval, eftersom det inte är vårt mål att visa på en allmän sanning, utan vi har valt att fokusera på, diskutera och analysera just dessa sex kvinnors erfarenheter och tankar.

2.4 Genomförande

När vi väl hade valt ut vår undersökningsgrupp som blev kvinnor som var aktiva i Svenska kyrkan i Falkenbergs kommun, så gällde det att hitta just dessa specifika kvinnor och att de sedan var villiga att prata om deras syn på döden. Vi frågade därför människor i vår närhet om de kände någon som skulle kunna tänka sig att ställa upp på en intervju. Vi fick då tips om sex kvinnor som var mellan 70-90 år som vi sedan tog kontakt med via telefon. Responsen från kvinnorna var enbart positiv och de var glada att kunna hjälpa till och hade tid över att prata då de alla är pensionärer.

Vi bestämde sedan en plats där vi kunde träffas och prata ostört och där kvinnorna skulle känna sig bekväma. Enligt Ekholm och Fransson (2006:22), Ekholm är professor emeritus vid Karlstad Universitet och Fransson är professor i pedagogik vid Borås högskola, de menar att det är viktigt att den intervjuade känner sig väl till mods och bekväm i den miljö som den blir intervjuad i och att den intervjuade inte har någon tidspress utan känner att den har gått om tid på sig att svara på frågorna. Därför frågade vi kvinnorna om vi skulle kunna komma hem till dem eller om de ville ses på en annan plats där de kände sig bekväma. Alla utom en person ville ses i sitt eget hem, den personen som inte ville ses hemma ville hellre ses på sin gamla arbetsplats som hon ändå skulle besöka och där hon kände sig bekväm.

Innan vi påbörjade intervjuerna så var vi noggranna med att berätta för kvinnorna att de kommer att vara anonyma och att det som sägs i intervjun spelas in och transkriberas men att det enbart är ett fåtal som kommer att ta del av transkriptionen.

2.5 Validitet och Reliabilitet

För att en intervju skall kunna ses som en tillförlitlig, reliabel, källa skall den vara stabil och inte utsättas utav slumpade störningar. Samma frågor skall ställas vid varje intervjutillfälle och intervjun skall vara utformad på samma sätt för alla respondenter (Trost, 2005:111).

”Ett problem i detta sammanhang är att man då förutsätter att en mätning vid en viss tidpunkt skall ge samma resultat vid en förnyad mätning.” (Trost, 2005:111). Detta i sig kan bli ett problem när det kommer till djupintervjuer då ett statistiskt förhållningssätt förutsätts, eftersom kvantitativa studier går ut på att mäta olika variabler för varje enhet som undersöks. Dock är vi människor och våra tankar, eller känslor, inte direkt mätbara. Människor är inte statiska utan deltar hela tiden i olika processer vilka bidrar till förändringar.

För varje möte vi är med om, varje erfarenhet, så ändras våra åsikter, föreställningar eller beteenden. Alla dessa interaktioner gör att bakgrunden till våra svar på diverse frågor väldigt enkelt kan förändras från en gång till en annan, beroende på vad som händer i en individs liv (Trost, 2005:112). Validiteten, giltigheten, av en intervju är, menar Trost (2005:112), som ett instrument eller en fråga som har till uppgift att mäta just det som den är avsedd att mäta. Vid djupintervjuer är man ute efter att få svar på vad den intervjuade menar med eller hur han eller hon har uppfattat ett visst ord eller företeelse, inte det stora hela i allmänhet (Trost, 2005:113). Våra kvalitativa intervjuer blir, i och med att de inte är statiska, svårare att mäta i validitet och reliabilitet. Vi anser, trots svårigheterna att mäta validiteten och reliabiliteten av de djupintervjuer vi har gjort, att tillförlitligheten och giltigheten är god. Då vi anser att tillvägagångssätt och processen bidrar till att öka förståelsen och trovärdigheten för dessa två viktiga begrepp.

3. Teoretisk referensram

3.1 Milton Yingers funktionella definition av religion

Det finns många olika teorier och sätt att se på religion. En av dessa definitioner är Milton Yingers (1970:7) funktionella definition av religion. En definition som alltså förklarar vad religionen fyller för funktion hos människan men så också i samhället. Milton Yinger (1970:7) menar att religionens funktion är att skapa mening med saker som annars är svåra att förstå eller att förlika sig med genom trosföreställningar och handlingar.

Döden och andra orättvisor kan vara svåra att förlika sig med men enligt Milton Yinger (1970:7) ger religionen döden och ondska en mening. Tanken om att man sedan kan förhindra och överleva dessa våldor ger religionen en ultimat dragningskraft genom till exempel bön.

Denna religionsdefinition är bred på det sätt att inte enbart religioner kan anses vara religiösa här utan även föreningar eller politiska partier som har samma funktion. Vi har ändå valt att använda oss av denna teori för att se om vi kan använda oss av den för att lättare förstå kvinnorna som vi intervjuar och deras syn på döden utifrån teorin om att religion skapar mening och trygghet i frågor som rör döden eller andra svåra situationer.

3.2 McGuires religionssociologiska teori

McGuire (2002:26) menar att religion har en stark förmåga att skapa mening i en persons liv. När saker sker i ens liv så kan religionen ge den händelsen en mening istället för att man ser på händelsen som negativ. Människan skapar inte sitt egna sätt att se vad som är meningsfullt utan detta påverkas utifrån social kontext. Så utifrån vad de personer som vi omger oss av anser vara meningsfullt, så skapar vi oss ett eget meningssystem där vi kategoriserar vad vi anser vara viktigt och meningsfullt i vårt liv och saker som ges mindre mening.

Religiösa meningssystem påverkar dock inte bara hur vi ser på händelser som sker utan påverkar också hur vi agerar. Om vi tror på Gud så påverkar det alltså inte bara hur vi ser på de händelser som drabbar oss utan också hur vi handlar utifrån vår tro och det vi tror är meningen med vårt liv. Genom sitt eget meningssystem så skapar vi oss också en självbild av vem vi är eftersom vi jämför vårt meningssystem med andras och på så sätt får vi en bild av i vilken grupp vi passar in och vilken typ av person som vi är.

McGuire (2002:27) menar att innan samhället blev mer sekulariserat så påverkade religion vårt meningssystem i större utsträckning. Idag påverkas människans meningssystem av flera faktorer än religion. Ett exempel på det kan vara att när man blir förkyld så tror man att man har blivit smittad av ett förkylningsvirus, medan om någon i ens närhet blir sjuk och avlider så

tror vissa inte att man bara dör och sedan begravs utan att man kommer till himlen. Man använder på så sätt religion som en hjälp att förstå och ge mening åt saker som är svåra att förstå eller hantera så som kriser, krig och orättvisor i världen. Genom att ge dem en mening så är det lättare att hantera det som är svårt.

Precis som Milton Yinger (1970:7) så påpekar även McGuire (2002:27) att det inte bara är religion som skapar meningssystem utan även föreningar, familj och politiska partier kan skapa samma mening i livet genom att åberopa en viss sanning, mening och trygghet som religion kan ge. Något som inte heller är speciellt originellt för religiösa meningssystem är sättet som det länkar samman individen med gruppen. Vilket inte bara ger människan mening med sitt eget liv utan också en gemenskap med likasinnade som delar samma värdegrund och åsikter. Genom att dela traditioner och ritualer med andra så skapas en social mening, en anledning till att man umgås dessutom rättfärdigar det också hierarkier inom gruppen.

Religionen har enligt McGuire (2002:27) två olika funktioner då den å ena sidan förklarar varför saker är som de är, men också hur saker borde vara. På grund av att man delar samma normer och värderingar utifrån exempelvis en religion så accepterar man också de regler som gruppen följer då de ofta är grundade på religiösa tankar eller traditioner. Detta kan leda till att man inom gruppen har traditionella roller för hur man skall tänka och handla. Men det behöver inte enbart vara negativt eftersom man på så sätt känner att man är en del i gruppen och att man har en särskild och viktig roll som är meningsfull.

De flesta händelserna i ens liv går att förklara och förstå utifrån religionens meningssystem. Medan vissa händelser blir svårare att förklara så som döden eller krig beroende på vad man har för syn på Gud. Om ens syn på Gud är att denne är allsmäktig och allgod och något hemskt händer i ens liv så kan det bli en kris för personen som drabbas eller gruppen. När man börjar tvivla på sin tro så kan det bli en kris då ens meningssystem är uppbyggt kring något som man då ser som en lögn. Om man däremot har en religion där man tror att det finns gott och ont på jorden, så blir det lättare att förklara dessa hemska händelser (McGuire, 2002:33). För att gruppen inte skall splittras eller att det skall bli en kris kring

meningssystemet så bygger man upp olika förklaringar kring meningen med döden och orättvisor. Så att förklaringarna ter sig naturliga och logiska och som en del av det religiösa meningssystemet.

Människan har i alla tider enligt McGuire (2002:33) försökt att finna en förklaring till ondskan i världen så som krig, svält och död.

De flesta människor undrar vad som är meningen med alla dessa hemskheter och om man är troende är det bara naturligt att fråga sig själv varför Gud kan tillåta denna ondska om hen nu har makten som allsmäktig att ta bort all ondska. De olika religionerna tillhandahåller olika förklaringar på dessa fenomen, men gemensamt är att man ofta har ett system för att förklara det som många människor ser som ett bevis för att Gud inte finns. Dessa frågor kring om den allgoda Gud verkligen kan finnas samtidigt som så mycket ondska härjar på vår jord blir ett hot mot religionen och ifrågasätter religionens auktoritet och kan skapa kris i meningssystemet.

För att ge mening åt ondskan så kan man exempelvis förklara den genom att det finns en större mening bakom allt, eftersom Gud har en plan som är större än vi kan förstå. Det betyder alltså enligt McGuire (2002:33) att människan inte ens behöver förstå meningen med att saker händer så länge man bara har en tro på att Gud har en plan för allt som händer. Detta kan ge en tröst för människor som varit med om något som för dem är ofattbart, genom att tro på att Gud har en plan och att det finns en större mening med det som inträffat kan ge personen styrka att klara sig igenom svåra kriser. McGuire (2002:33) påpekar dock att förklaringarna kring teodicé inte alltid gör människan lycklig eller tillfreds med sin tillvaro när den är svår, men att tron ger det svåra en mening, vilket gör det lättare att ta sig igenom livet och dess oförutsägbarheter. En annan tanke som kan vara tillfredställande när man förlorat någon som står en nära är att denne person kommer till himlen och att man efter döden kanske ser varandra igen. Eller att Gud alltid är med en, vilket kan ge en tröst när man själv inte längre kan vara med den person som stått en nära.

McGuire (2002:34) pekar på att det finns ett problem i dagens sekulariserade samhälle då många människors meningssystem inte längre bygger på en religiös tro vilket leder till att det inte längre finns en mening kring döden som känns tröstefull. Detta kan i sin tur leda till en negativ och skrämmande bild av döden vilket kan påverka människans agerande under dennes livstid. Då det blir lätt att uppleva en rädsla för att utsätta sig för faror som kan leda till döden,

men man kan också känna att livet inte har någon direkt meningsfullhet då man ändå kommer att dö i slutändan, vilket kan leda till depression eller kris i sitt eget meningssystem.

3.3 Strangs religionspsykologiska teori

Religionssociologin fokuserar mer på hur gruppen påverkar individen medan religionspsykologin fokuserar mer på individen än gruppen.

Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:50) menar att oavsett om man har en tro eller inte så kommer man att behöva ta ställning till existentiella frågor som Strang menar att alla människor ställer sig. Strang väljer att dela in dessa i tre kategorier.

Den första är den existentiella ensamheten där människan är medveten om att man en dag kommer att dö, hur man sedan hanterar detta faktum och hur man väljer att göra det bästa av denna tid. Ensamheten handlar också om det faktum att även om man har stor familj och vänner här i livet så dör man ändå ensam, vilket kan te sig skrämmande.

Den andra kategorin är friheten, friheten att själv välja vad man anser viktigt och meningsfullt att fylla det liv man fått. Vi väljer själva vad som vi anser vara viktigt och oviktigt och hur vi vill spendera våra liv. Friheten handlar också om meningskapande kring döden, hur vi väljer att se på döden och hur kan vi ge den mening.

Sist kommer meningslösheten som handlar om att man ser livet som meningsfullt eller meningslöst när man kommer närmare döden och om det finns värden som kan göra denna tid meningsfull så som familj eller religion.

Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:51) påpekar att människan genom alla tider har försökt att ta kontroll över det oundvikliga och slutgiltiga med döden genom religion, konst och vetenskap. Religion i förhållande till döden kan vara en bra kombination menar

Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:53) då den skapar en viss trygghet och mening även med döden. För den som inte är troende så ses ofta döden som ett icke-varande där man alltså slutar att vara efter döden, att livet helt enkelt tar ett abrupt slut. Detta kan vara frustrerande då icke-varande blir svårt att förstå eller greppa.

Enligt Strangs (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:53) forskning så är det en stor del av dem som kämpar mot döden i någon form av sjukdom som då väljer att se döden som en person. Det blir på så sätt lättare att kämpa mot någon greppbar person än något så ogripbart som icke-varande alltså döden. Har man däremot en tro så slipper man tanken på det Strang kallar icke-varat då man skapat sig en idé om en annan dimension av leverne efter döden.

Livet tar på så sätt inte slut utan fortsätter efter döden men i en annan form. Kanske får man till och med träffa alla man känt som gått bort före en. Det gör att ensamhetskategorin inte blir lika definitiv då man går bort själv, men man har sedan chans att träffa de man står nära i den andra dimensionen där man lever för evigt utan rädsla för att det en dag skall ta slut enligt Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:54).

Den andra dimensionen blir till skillnad från livet här på jorden ännu mer fullkomlig om man skött sig här på jorden och gjort goda gärningar. Tryggheten i ett liv efter detta skapar en meningsfullhet med döden och minskar ångesten över densamma. Enligt Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:54) så finns föreställningen om ett liv efter detta, eller att livet fortsätter fast i en annan form kvar i många människors dödsuppfattning, även om de inte säger sig vara troende. Kanske är detta ett sätt att göra döden mindre definitiv och skrämmande.

3.4 Angelöw och Jonssons socialpsykologiska teori

Socialpsykologi är ett sätt att titta på förhållandet mellan individ och samhälle. Ämnet syftar till att förstå och förklara samspelet mellan individers tankar, känslor och beteende och hur det påverkas av det samhälle individen befinner sig i. Det syftar även till hur människor i ett

samhälle påverkar detsamma (Angelöw, Jonsson, 1990:11). Med det omgivande samhället menar Angelöw och Jonsson (1990:11);

1. människor i form av enskilda individer eller grupper.
2. materiella ting, såsom t ex natur, byggnader, produkter.
3. olika institutioner i samhället såsom t ex skola, hälsovård, arbetsliv, ekonomi. (1990:11)

För att kunna förstå detta samspel mellan individ och samhälle är det viktigt att även försöka förstå hur det sociala livet i samhället man väljer att undersöka ser ut. Det är bra att ha i åtanke hur interaktionen mellan människor utspelar sig men även hur olika roller och grupperingar lärs ut, i det samhälle man undersöker, men även hur dessa roller och grupperingar utövas (Angelöw, 1990:11).

Någonting annat som är viktigt i samspelet är hur värderingar och normer som finns i samhället, och mellan människorna som bor i det, påverkar deras beteende och hur det formar dem (Angelöw, 1990:11). Exempelvis kan vi titta på hur en individ påverkas av den församling som denne tillhör, men även av kollegor och familj. Samtidigt är det inte bara den individen vi har valt att titta på som påverkas, utan den individen är även med och bildar diverse normer och formar beteendemönster inom till exempel sin församling i allra högsta grad.

I samspel med de människor som en individ stöter på under sin livstid bildas alltså även olika föreställningar. Vi kan här dra en parallell till en av våra frågor som handlar om just föreställningen kring döden och vad som händer efter den. Ser vi till Angelöw (1990:11-12) så är det möjligt att skapa sig en föreställning om detta med hjälp av de människor en individ har omkring sig. *“Alla människor använder en stor del av sin tid till att, på ett eller annat sätt,*

umgås med andra människor - de blir påverkade av och påverkar andra människor; utvecklar olika relationer, tankar, känslor och handlingar i samspel med andra.” (Angelöw, 1990:12).

3.4.1 Burrs socialkonstruktionistiska teori

Handlingar, normer och känslor ses som vardagliga för oss, vi lägger inte någon extra tanke på dessa. Detta är någonting som den socialkonstruktionistiska teori, vi har valt att ta hjälp av, hjälper oss att se på med ett mer kritiskt perspektiv (Burr, 1995:2). Socialkonstruktionismen uppmanar oss att alltid vara lite misstänksamma på våra antaganden om hur världen egentligen är. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan vi till exempel titta på genusfrågan. Samhällen och världen har blivit indelade i två kön - man och kvinna - men skulle lika gärna ha kunnat delas in i korta och långa människor. Genom att vi människor har givit dessa två kön egenskaper som t ex att kvinnor skall vara moderliga, omtänksamma och mjuka. Medan männen skall vara de som tar hand om och försörja sin familj, sina barn och kvinna, samtidigt som de även ska vara starka, uthålliga och skyddande. Dessa två olika kön är ett socialt skapande människor emellan, och har alltså blivit konstruerade av samhället och dess invånare (Burr, 1995:3).

Det är genom vardagen och de vardagliga mötena och interaktionerna vi har med andra människor under vår livstid som vår kunskap och våra värderingar konstrueras, bland dessa även den religion vi väljer att ansluta oss till (Burr, 1995:4). Enligt den socialkonstruktionistiska teorin finns det ingen djupare essens i varken ting eller människor som gör dem till vilka de är, utan det är vi i samspel med andra människor som konstruerar till exempel vår tro eller våra normer och det är dessa interaktioner som skapar oss, dock är vi med och skapar desamma genom just vårt samspel (Burr, 1995:6).

Sett ur det socialkonstruktionistiska perspektivet menas det att vår kunskap om vår omvärld och hur vi ser på densamma är en direkt uppfattning av verkligheten, utan att det de facto är någonting som vi konstruerar sinsemellan våra medmänniskor omkring oss (Burr, 1995:6). Alltså är varje individs uppfattning av världen och samhället som den samme lever i en individuell uppfattning. Inom denna verklighet skapar vi aktivt diverse meningar med saker och ting som händer i livet. En sådan sak är döden. Vad en individ känner inför den och hur individen konstruerar sina tankar kring döden kan komma från vår tro, men även från individens familj och andra människor i omgivningen. Är du uppvuxen med att människor omkring dig tror att det efter döden väntar ett paradys, att du där kommer träffa nära och kära

igen blir döden inte lika hemsk att tänka på. Individen konstruerar alltså då sin föreställning kring döden och vad som händer efter den utefter det individen har vuxit upp med.

Var och en av oss utvecklar och konstruerar ett system som innehåller olika dimensioner av meningssystem. Vi uppfattar världen utifrån dessa system, även våra handlingar kan bli sedda och tolkade utifrån våra meningssystem. Dock är ingenting av detta ristat i sten, allting kan ändras beroende på händelser som man upplever under tidens gång som kan vara allt ifrån en födelse av ett barn till döden av någon närstående (Burr, 1995:19). En individ socialiseras in i en typ av samhälle som sedan formar densamma. Vi socialiseras på samma sätt in i en religion, som vi socialiseras in i typiska beteendemönster och kulturer. Religionen en individ tillhör, om den väljer att tillhöra någon, är ofta någonting som skulle kunna ses som ett arv från tidigare generationer. Då deras tankar kring den religion de har valt att tillhöra medför normer, värderingar och föreställningar.

Inom diverse sociala konstruktioner kan det aldrig finnas total objektivitet, all kunskap härstammar från ett visst perspektiv att se på saker och ting. Dessa perspektiv kommer inte sällan utav att en individ har ett slags intresse eller motiv i frågan det gäller och det intresset/motivet blir vår individuella absoluta sanning (Burr, 1995:6). Alltså handlar det om ett motiv som till exempel vilken religion man anser passa en bäst, tron väljs utifrån vad vi själva anser vara det bästa alternativet, det alternativ som gynnar och passar oss.

Det här valet vi gör, som kan vara en konsekvens av vår uppväxt och uppfostran, medför att vi även känner oss trygga i valet på grund av att det har funnits med oss sedan barnsben. Vi föds in i en värld där ramar inom alla sociala kategorier redan existerar, och vi socialiseras in i dessa efter den mall som passar oss bäst (Burr, 1995:7).

4. Presentation av empiri

4.1 Maja

Maja är 85 år och är uppväxt i den halländska landsbygden. Hon har aldrig bott långtifrån där hon är uppväxt och i den lilla byn som låg nära hennes familjehem fick hon både jobb och träffade kärleken. Maja började arbeta som telefonissa redan som 13-åring och har efter det provat på olika yrken som lokalvårdare, sjukvårdare och till sist drev hon och maken en affär tillsammans i 20 år. Den lutherska tron har hon haft med sig från barnsben, då hennes mamma tyckte om att gå till kyrkan. Men Maja beskriver att det var först när hon själv konfirmerades som hon kände att kyrkan var en plats där hon hörde hemma och kände en stor trygghet. Prästerna som hon träffat på har varit sympatiska och inspirerande och kyrkans byggnad ger henne ett lugn och en frid som är svår att hitta någon annanstans.

Maja har efter konfirmationen varit aktiv i Svenska kyrkans församling i hennes hemtrakter som kyrkvård och hon har dessutom varit med i församlingens kyrkokör. Genom att hon varit aktiv inom församlingen så känner Maja att hon har fått ta del av en gemenskap och fått många trofasta och lojala vänner. Utifrån mottot *"allt vad ni villen att människorna skola göra eder, skola ni ock göra dem"* (Intervju Maja) har Maja försökt bemöta andra och hon tycker det är en bra regel att följa. Maja uttrycker att hon har haft hjälp av sin tro genom hela livet, både i glädje och i sorg. När Maja inte vetat vad hon skulle göra i livet och vilka val

som hon skulle välja har hon vänt sig till Gud i bön och har på så sätt känt sig trygg i sina val.

Hon nämner även att det i slutändan alltid gott bra.

Majas syn på döden

Maja beskriver att hon gärna vill tro på att det händer något efter detta och att hennes tro ger henne trygghet i sitt förhållande till döden. Hon säger själv att många är rädda för döden men att hon själv inte känner den rädslan. Den trygghet som hon känner att hon fått i sin tro det är något som hon tar med sig in i det oändliga.

Hon tror att ju äldre man blir desto mer tänker man på vad som händer efteråt.

Man lever ju inte i oändlighet och det är något som blir mer uppenbart när man är 85 år gammal. Maja känner sig nöjd så länge hon har hälsan med sig.

När Majas svägerska dog så var Maja närvarande. Hon beskriver att svägerskan hade fått en hjärnblödning samma dag och att familjen hade samlats på sjukhuset för att ta farväl. De fick då välja om de ville att en präst skulle komma till svägerskan och Maja ville att en präst skulle komma dit, kanske inte för svägerskans skull men för familjens. När prästen kommer till rummet så ber han för svägerskan och sedan sjunger de tillsammans psalmen *”tryggare kan ingen vara”*. När de sjunger sista versen beskriver Maja att *”när vi kom till sista versen så kom ett stort leende över hennes ansikte och sen slocknade hon”* (Intervju Maja). Även om hon inte trodde att svägerskan kunde höra henne eller att hon var närvarande så uppfattade Maja det som att hon antagligen hade varit det. Maja beskriver också att hon kände det som att någon var i rummet och hämtade svägerskan *”det var någon som hämtade henne tänkte jag. Det var så fint”* (Intervju Maja). Hon beskriver sedan utifrån det som hon upplevde när hennes svägerska gick bort att hon känner sig trygg i sitt förhållande till döden.

När vi frågade Maja hur hon föreställer sig vad som händer efter döden så skrattade hon och sade att man kanske kommer tillbaka i en annan skepnad. Men när vi sedan går vidare och frågar om det är det som hon tror, så säger hon att hon har funderat mycket kring vad som

händer efter döden, men inte kommit fram till något bra svar. Hon hoppas att man får träffa sina nära igen. När vi frågar om Maja tror att vi kommer någon annanstans eller stannar här på jorden så tror hon att vi kommer till ett mycket fridfullare ställe. Hon säger att man bara kan bilda sig en egen uppfattning om det, eftersom det inte är någon människa som riktigt vet vad som kommer att hända efter döden och det nog är något som varje människa bär med sig. När vi pratar om krig och elände så säger Maja att det är många som tvivlar på att Gud finns eftersom det händer så mycket hemskheter i världen. Maja tror att även om det är svårt att förstå och att många människor inte kan se någon mening med det, så finns det säkert en mening. Särskilt om man tänker på att krig funnits i alla tider.

Efter att ha pratat om allt elände som finns på jorden och att människan är kapabel att utföra fruktansvärda handlingar frågar vi om Maja tror att alla människor kommer till samma plats efter detta liv. Maja svarar då ” *Ja, det står ju att det skall skilja agnarna från vetet, säger de ju. Men, det blir kanske så. Man får ju hoppas att alla är komna rätt.* ” (Intervju Maja)

4.2 Kajsa

Kajsa är 71 år och bor ute på landsbygden några kilometer från närmsta by. Där har hon bott med sin man sedan hon var 21 år. Hon kommer från början från en annan mindre ort. Kajsa har alltid arbetat med yrken inom vård och omsorg. Kajsa har alltid velat läsa vidare i skolan, men hon fick aldrig den chansen utan fick börja arbeta direkt efter den obligatoriska skolan var slut. Hon har därefter jobbat som barnskötare, fritidsledare, undersköterska och till sist biståndshandläggare. Hon har upp till sitt arbete tagit kurser på högskolan under i princip hela sitt arbetsföra liv. Till slut kunde hon tillgodoräkna sig de kurser hon hade läst och fick en examen som socionom.

Kajsa har haft med sig sin tro sedan barnsben och hon säger själv att hon aldrig hade klarat sig utan den. Redan som ung visste hon att hon ville hjälpa andra så länge hon hade möjligheten att göra det. Detta har medfört att Kajsa har haft 16 fosterbarn genom åren upp till de tre barnen som är hennes och makens biologiska. Kajsa säger själv att det har varit tufft genom åren och att hon aldrig hade klarat sig utan sin tro, som givit henne styrka och stöd genom

livet. Hon har mött mycket fördomar och fått kritik från familj och andra i sin närhet för valet att ta hand om så många barn genom åren, många med handikapp eller olika svårigheter i bagaget. Men Kajsa har själv aldrig tvivlat på det hon har gjort trots motgångar, utan sett det som helt naturligt att hjälpa andra så gott det bara går. I vissa perioder har hon bara känt stöd i tron.

För något år sedan fick hennes 50-åriga son en hjärnblödning och opererades senare och fick tre drän opererade i huvudet, dessa blev sen infekterade och hennes son hamnade i koma. Sonen hade då legat orörlig i flera veckor och läkarna sade att han inte kommer att överleva utan att de kommer att stänga av respiratorn. Samma dag som läkarna skulle besluta att stänga av respiratorn så rörde sonen på en tå och då kunde läkarna inte stänga av respiratorn.

Kajsa menar att sonen aldrig skulle vilja ligga som ett *"kolti"* (Intervju Kajsa) som hon kallar det, men att Gud måste ha en mening med att han skall leva. Kanske är detta för att vi ska få en påminnelse om att uppskatta livet och göra det bästa man kan utav det menar Kajsa. Helt klart är det att det i alla fall finns en mening med allt, enligt Kajsa. Även om vi själva inte alltid kan se det.

Bara några veckor innan Kajsa gjorde intervjun var hon med om en bilolycka då hon fick en hjärninfarkt och körde av vägen med sitt barnbarn i baksätet på bilen. Kajsa fick ligga på strokeavdelning i tio dagar. Men varken hon eller barnbarnet fick skador från bilolyckan. Kajsa menar att det fanns en mening med att detta hände, Gud tycker antagligen att hon har mer att uträtta på jorden och att hon skall fortsätta hjälpa andra. Men hon funderar ibland på varför hon överlevde medan sonen som bara var 50 år gammal blev så illa där. Men hon menar att det finns en mening även om den inte alltid är tydlig.

Kajsa säger att tron har hjälpt henne att hitta styrka i det som inte går att förstå. Även om hon har varit med om och bevittnat många tragiska saker och en del hemska handlingar, från bland annat sjuka föräldrar till de barn hon har tagit hand om. Hon menar att det är en del av livet, livet är inte rakt eller enkelt. Det gäller att kämpa och göra så mycket man bara kan göra själv, resten kan man inte göra något åt.

Kajsas syn på döden

Kajsa har ingen direkt föreställning om döden och vad som händer sedan. Hon säger också att hon försöker att inte tänka på det så mycket, då hon tror att det finns en mening med att ingen faktiskt vet vad som händer. Istället skall vi vara glada och tacksamma för det vi har och leva i nuet. Men hon känner i alla fall inte någon rädsla inför döden, inte längre. När barnen var mindre och hon hade så mycket ansvar, så var hon mer rädd för att lämna barnen och vad som skulle hända med dem om hon gick bort. Men då tänkte hon *”det fixar sig nog och det gjorde det ju”* (Intervju Kajsa).

När Kajsas mamma gick bort 100 år gammal bekräftade det hennes tankar om att döden inte är något att frukta. Då modern hade sagt att *”hon ville gå hem till sin far”* (Intervju Kajsa), efter det tog hon farväl av familjen och efter att ha somnat den natten dog hon en fridfull död i sömnen. Kajsa berättar att modern hade varit helt säker på att hon skulle gå bort och var inte det minsta rädd utan snarare tyckte hon att det skulle bli skönt att träffa sin far igen.

Kajsa har inga tankar om vart man tar vägen efter döden. Den enda förhoppningen hon har är att få träffa sin moder, sina vänner och särskilt de barn som har gått bort före henne. Kajsa säger att *”alla människor är bara här på lån, de tillhör ju gud egentligen”* (Intervju Kajsa).

Kajsa menar också att vi inte har någon chans att påverka vart vi kommer även om vi gör goda gärningar, det är inte vår sak att påverka eftersom vi inte är några gudomligheter. Man får helt enkelt lite på att Gud har en plan och en mening med allt, enligt Kajsa.

4.3 Stina

Stina föddes i en by i Halland. När hon var 11 år började hon flytta runt med sin pappa. När hon fyllde 20 år gifte hon sig och flyttade till den by som hon bor i idag. Stina är utbildad kontorist och telefonist, men slutade med att hon började jobba som slöjdlärare på byns skola. Även om hon inte hade någon utbildning som slöjdlärare så trivdes hon bra. Hennes man som

var smed fick senare ta över faderns smidesverkstad och då behövdes Stina återigen som kontorist.

Hon har haft sin tro med sig sedan hon var liten. De gick alltid till kyrkan varje söndag, hela familjen, och Stina gick också i söndagsskola. Tron var självklar och kyrkan med. Även om det ibland var långt till kyrkan och närmare till en missionskyrka, så var det inte okej för föräldrarna att gå dit även om Stina var där några gånger. När samhällsföreningen i hennes by byggde ett kapell, så blev Stina ordförande för kapellföreningen. Det kändes som en självklarhet för Stina att hjälpa till när de väl hade fått ett kapell i närheten.

Stinas syn på döden

Hennes tro har hjälpt henne genom svåra kriser, som när hennes barnbarn dog i en bilolycka 20 år gammal eller när hennes man dog i cancer. Stina säger att *”när det har varit hemskt svårt, då har man faktiskt i princip fått hänga upp sig på det”* (Intervju Stina).

Hon säger att det är tron som bär en vidare och Stina har aldrig ifrågasatt den, trots alla hemska saker som har hänt. När hennes man fick reda på att han hade cancer och inte hade långt kvar, så hade han och Stina många samtal och funderingar kring vad som händer sedan. De fick då hjälp av en präst att ventileras och samtala kring detta ämne, något som Stina säger hjälpte henne och mannen oerhört och gav dem styrka och stöttning. Detta hjälpte hennes man att inte frukta döden. Stina var säker på att han också kände på sig när han skulle gå bort.

När barnbarnet dog i en bilolycka kom en polis och en präst till familjen som var samlad för att göra julkorv och berättade det hemska som hade skett. När Stina i chock frågade prästen hur något sådant kunde hända, svarade han *”jag har min tro”* (Intervju Stina).

Detta svar irriterade Stina i början eftersom hon kände att *”det hjälper väl inte mig”* (Intervju Stina), men sen efteråt har hon insett att det nog gav henne styrka att hjälpa de andra i familjen som inte hade en tro. Men även genom att kunna hjälpa till praktiskt då Stina hade erfarenhet av hur en begravning går till, då hon länge hjälpt till i kapellet. Tron hjälpte också Stina att finna en mening med det som hänt, även om det var obegripligt så var hon bara tvungen att lita på att Gud hade en mening med det som hade hänt, att försöka se det positiva i

allt mörker. Även om det ibland kändes hopplöst att Gud kunde ha en mening med att ta en så ung människas liv.

Stina hoppas innerligt att hennes man och hennes barnbarn har det bra tillsammans ”*där upp*” (Intervju Stina). Hon har en stark föreställning om att de två är tillsammans på samma ställe och att de har varandra och att de kan se ner på vad Stina och hennes anhöriga företar sig här på jorden, att de vakar över dem. Att alla de som gått bort träffas igen och har varandra efter döden är en stor tröst för Stina och den föreställningen var med henne redan när hennes mamma och pappa dog när hon var yngre. Utan den föreställningen hade allt känts ännu mer orättvist.

Stina läste en bok som handlade om ett barn som nästan dog och den föreställning som barnet hade med sig när han vaknade upp. Stina fantiserar om tronen där Jesus sitter och tar emot människan efter döden som beskrivs i boken. Jesus har alltid varit en man för Stina och Gud också. Stina tror inte att det finns någon åtskillnad på vart man kommer, inte mellan rika och fattiga i alla fall. Om man har gjort något riktigt ont kanske ”*han med hornen tar hand om dem*” (Intervju Stina). Men det är inget som hon funderar på eller har någon stark föreställning om. Hon är ganska tveksam till en himmel och ett helvete, Stina säger att hon inte vill någon något ont som att de skulle hamna i helvetet. Stina ser Gud som förlåtande och att ”*allt det där löser sig, efteråt*” (Intervju Stina). Man kan inte påverka vart man hamnar, Stina säger att hon tror att det finns en risk för att man blir skenhelig om man tror på det viset.

Stina säger att hon aldrig beskyllt Gud för det som hänt, utan att det var väl en mening med det. Stina säger att det är klart att man ibland kan tänka vad det är för mening och att det är svårt att ta alla hemska saker som händer i världen. Men sådan är världen och det kan man inte göra något åt. Även om det ibland har varit otroligt svårt och slitsamt för Stina att inse att hon är själv och att det finns mening med det. Men hon har som tur var en familj som hon har mycket glädje och stöttning från. Då känns allt mycket mer meningsfullt igen.

Stina säger att tanken på döden är inget man någonsin vänjer sig vid, utan något som man lär sig att acceptera.

4.4 Saga

Saga föddes i en liten by i de halländska skogarna, förutom hennes mamma och pappa fanns där även hennes tre storebröder och en lillebror. Tidigt under hennes barndom blev hennes pappa sjuk i lungcancer och fick läggas in på lasarett. Då hennes pappa var tvungen att vara kvar där en obestämd tid firade familjen jul hemma utan deras pappa. Kort därefter fick Saga och hennes yngste bror åka iväg till deras moster då det blev för mycket för deras mamma med fem barn och en hel massa sysslor att hinna med. På gården de bodde hade de kor och hästar, som även de var tvungna att tas hand om. Hos mostern var de ända fram till deras pappa gick bort, då återvände de för att gå på begravningen. När de körde upp mot gården kunde de se korset av granris som hade lagts ut så att man skulle veta att här hade någon gått bort. Två år senare blev deras mamma sjuk och kort därefter gick även hon bort. Då var det en faster och farbror som kom in i bilden för att ta hand om barnen, de fick även en förmyndare som skulle se till att de klarade sig bra i både hem och skola.

Det var tal om att de skulle bli placerade i fosterhem, men den äldste brodern klarade inte av det och tog på sig ansvaret för att ta hand om syskonen. Tillsammans hjälptes de åt att sköta både gård och hushåll, samtidigt som de gick i skolan. Varje morgon hade bröderna fått gå upp och mjölka de fyra korna för att sedan gå ner med mjölkkannan till bonden längre ner på vägen och därefter gå till skolan. Även Saga gick i skolan, som låg 3 kilometer bort från deras hem. Förutom vanlig skolgång så gick de även i söndagsskola, man fick ett märke i sin bok för varje gång man dök upp och gjorde man inte det så lämnades en sida tom, och det ville man ju inte. Saga berättar att då hon var väldigt ung när hennes båda föräldrar gick bort kommer hon inte så väl ihåg om de var något vidare religiösa, men säger vidare att hon på något sätt ändå alltid har haft tron med sig.

När de hade blivit äldre flyttade Saga ut från pojkarna, efter att ha sett till att de kan klara av hushåll och gården själva. Saga gifte sig och flyttade ifrån syskonhuset till ett litet samhälle i Halland. Här hittade hon till kyrkan där hon blev aktiv i kyrkokören och har varit det i 60 år. I kören hittade hon en härlig familjär gemenskap. Kyrkan och kören, berättar Saga, blev någonting som höll hennes humör och gnista upp.

Saga berättar att även om hon alltid har haft sin tro med sig på ett eller annat vis så var den som mest påtaglig när hennes man gick bort. Hon berättar vidare att även om hon har haft

turen att ha så många fina barn, barnbarn och även barnbarnsbarn runtomkring sig så förstår hon att alla de har sitt eget att sköta, och det blir ofta lite ensamt. Då känner Saga att hennes tro är till stor hjälp, som en slags stöttepelare. Varje kväll läser hon bönen ”*Gud som haver*” (Intervju Saga), och så sjunger hon en psalm ”*god natt små kamrater och tack för idag nu somnar vi alla så gott. Guds änglar de vakar för oss varje natt ty där den befällning de fått god natt, sov gott*” (Intervju Saga).

Sagas syn på döden

Saga har ingen tydlig syn på hur det ser ut i livet efter detta, eller ens om det finns något sådant. Hon säger att hon bara hoppas på att allting är harmoniskt och där man hamnar råder frid. Där existerar inga krig och allting är bara bra. På frågan om vad hon tror händer sedan har hon inte heller något svar på och menar att hon bara har ett hopp. Ett hopp om att allting bara ska bli bra, för alla.

4.5 Ronja

Ronja är 81 år gammal. Hon föddes på en bondgård i södra Halland. Familjen bestod av en mamma, pappa och en äldre bror. Ronja beskriver sin barndom som lycklig och berättar att det roligaste hon visste var att gå i skolan, då hon och klasskamraterna till och med lekte skola på rasterna. När Ronja var 13 år gammal blev hennes pappa svårt sjuk och lades in på lasarettet i Halmstad. Då stod Ronja inför ett vägskäl, hon frågade sin pappa om han tyckte att hon skulle fortsätta studera eller inte, och hans svar blev att ”*hon var duktig som ville läsa*” (Intervju Ronja). Alltså blev det så. Fyra dagar senare gick hennes pappa bort och hennes mamma, storebror och hon själv blev ensamma kvar på bondgården. Ronja fortsatte med sin utbildning och blev till slut lärare.

Tron, berättar Ronja, har hon alltid haft med sig. Även om de inte kunde delta i gudstjänster varje vecka då det var långt till nästa kyrka så var det någonting hon höll hårt fast vid. Ronja konfirmerades ett år efter hennes pappas bortgång och beskriver den tiden som en mycket glad tid.

Som tonåring var hon inte lika aktiv i kyrkan och var lite försiktig med att visa att hon överhuvudtaget var troende, men menar att tron trots det har betytt otroligt mycket för henne och hjälpt henne igenom mycket.

Vidare berättar Ronja att hon även tror på att hon har upplevt bönhörelse, flera gånger. Ett exempel som hon tar upp är när hon var på väg att hämta sin ena son och hans fru på tågstationen. På vägen dit åker hon på en mindre trafikerad väg och helt plötsligt stannar bilen. Då det här var mitt i vinter och klockan närmade sig midnatt blev Ronja lite orolig att hon inte skulle hinna i tid. Efter flera försök att starta bilen igen bestämde hon sig för att be en bön om hjälp. Några minuter senare dök det upp en bil som körde förbi henne, för att snabbt stanna och vända om. Det slutade lyckligt och mannen hjälpte Ronja få igång bilen. Den rullade på fint ända fram tills hon anlände till stationen. Förbön är någonting annat som Ronja känner starkt för och menar att har man barn och barnbarn eller någon annan som man bryr sig väldigt mycket om så är det för henne självklart att man tar med dessa personer i sin bön, även andra människor i behov av hjälp tror hon att förböner hjälper.

Ronjas syn på döden

Att det bara skulle ta slut när man dör tror Ronja inte på. Hon menar att det måste finnas någon anledning med att vi har hamnat här på jorden. Förståeligt är att kroppen försvinner och förmultnar, men allting som vi har tänkt, känt, velat eller försökt att uppnå kommer att finnas kvar på något sätt, tror Ronja. Exakt vad som händer kan hon inte säga, men någonstans kommer man sedan om man väljer att kalla det himmel, paradiset eller vad som helst, spelar inte så stor roll. Ronja väljer att dela med sig ett citat från en av sina favoritdikter av Viktor Rydberg (1962) som lyder:

Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill,

vad skönt du drömt, kan ej av tiden härjas,

det är en skörd, som undan honom bärgas,

För Ronja säger det korta citatet allt. Hon har inte någon direkt bild av hur det ser ut på platsen man kommer till. Ronja tror dock att vi där kommer att träffa alla våra nära och kära igen. Vidare berättar Ronja att hon tror att alla människor hamnar på samma ställe. Det finns förlåtelse för allting, även de som vi ser som onda har någonting gott i sig, menar hon. Vi ska inte tro för mycket om oss själva även vi självgoda har någon gång tänkt en tanke som inte borde tänkas.

4.6 Emma

Emma är 80 år gammal och bor i södra Halland, där hon har bott i över 25 år med sina två barn och sin make, innan han gick bort. Emma har jobbat inom hemtjänsten i 25 år och berättar att hon älskade att gå till sitt jobb, det var aldrig tråkigt att gå dit. Under tiden hon arbetade utbildade hon sig också. Emma beskriver den tiden som en hård och fruktansvärt jobbig tid då hon arbetade på tre olika håll och på kvällarna gick hon på kvällskurser.

Emmas man gick bort när han var 55 år gammal och kvar lämnades hon med sina två barn som bodde kvar hos sin mamma i ett års tid efter det. Under intervjun blir Emma väldigt känslös och ledsen när hennes man kom på tal.

Vi blir tvungna att ta en paus så att Emma får en chans att samla sig. När Emma kommer tillbaka berättar hon att om inte innan, så hade hon under den här tiden sin tro som stöd. Det kändes som en otrolig tröst att kunna gå till kyrkan där hon kunde känna frid.

Så länge Emma kan minnas har hon varit kristen, berättar hon, hennes föräldrar var väldigt troende. Dock påpekar hon att hon inte är den som läser i Bibeln dagligen, och hon går inte till kyrkan varje söndag utan hon går dit när hon finner tid och det inte kommer andra

aktiviteter emellan. Emma ser kyrkan som en plats där hon kan koppla av och bara vara, kyrkan är för henne lugn och ro. Är det en bra präst som står framme och predikar så är det bara ett plus.

Ett ljus i misären fann Emma när hon 13 år efter makens död fann kärleken i en smålänning. Hon berättar att även det mötet har hjälpt henne i arbetet med sin sorg, då det har varit ett stöd att ha någon vid sin sida att prata med nu när barnen har blivit vuxna och skapat sig ett eget liv.

Även hennes nya man har en viss kärlek till kyrkan och många gånger går de på söndagsgudstjänsterna ihop, ibland i Småland när de är där och andra gånger i Halland i Emmas hemort. Emma berättar att hon ser det som en fördel att besöka olika församlingar och kyrkor och säger att det är intressant att lyssna på olika prästers predikningar och budskap.

När Emmas man gick bort fann hon väldigt stor tröst i sin tro, dock kom det även tvivel. Många gånger ifrågasatte Emma varför det hände just henne, allting kändes otroligt orättvist. Något svar har hon ännu inte funnit och menar att det är bara så det är, i det fallet har människan ingenting att säga till om. Emma tror starkt på att vi människor, oavsett religion, behöver någonting större att tro på. Någonting som finns där för oss och som vakar över oss, så vi inte behöver känna den ensamhet som många idag känner, berättar hon. Hon tror inte att bara individen påverkas av detta utan hela samhället. Hon känner att ju färre människor som tror desto mer försvinner känslan av empati för andra och respekten för både människa och djur blir mindre. Hon spekulerar lite kring jordens undergång, hur vi människor behandlar vårt hem illa och därmed kommer vi bli av med det. Under intervjun ställer Emma sig själv, och även oss, frågan om inte ”den andre” (Intervju Emma), djävulen, har tagit över samtidigt som hon drar paralleller till allt ont som händer i världen. Hon har svårt att föreställa sig att någon ”rättvisa” skulle kunna skipas när man väl har lämnat jordelivet.

Emma berättar att hon både tror och hoppas att hennes tro hjälper henne i bemötandet av andra människor, att hon behandlar andra som hon själv vill bli behandlad. Hon tror att

hennes tro även har hjälpt henne i arbetet inom äldreården, där hon hoppas att hon kunnat ge stöd åt människorna som har behövt det.

Emmas syn på döden

Emma vet inte vad som händer när livet på jorden tar slut. Dock tror hon att det tar slut där, att det bara blir svart. Hon tror inte på att det skulle finnas ett himmelrike eller liknande.

Emma tror inte heller att vi kommer träffa våra nära och kära, dock undrar hon över det från tid till tid. Hon berättar att även om hon tror att livet är över helt när man dör så anser hon att kyrkan behövs. Det är en tröst att kunna luta sig emot, även om man inte kan eller behöver tro på allting som sägs, så är det en trygghet. Emma säger även att hon inte alls är rädd för att dö, hon känner ingen ångest eller rädsla inför själva döden eller att det bara tar slut. Däremot är hon väldigt orolig och ängslig över tiden innan döden och hoppas på att hon får lämna detta liv snabbt och smärtfritt.

5. Analys

Vi har tidigare nämnt att kvinnorna vi har intervjuat alla har vuxit upp i ett samhälle där Svenska kyrkan har dominerat och ett samhälle som har byggts upp efter dess etik. Alla sex kvinnor har sedan barnsben blivit uppfostrade som kristna medborgare av ett samhälle. Kvinnorna har även på ett eller annat sätt varit aktiva deltagare på olika sätt inom kyrkan. Tron har för de här sex kvinnorna alltid varit central, några har varit medlemmar i kyrkokören, en av dem i över 60 år. Två av dem nämner att de har deltagit i söndagsskolan i ung ålder. De som inte nämner någon särskild aktivitet inom kyrkan som de har deltagit aktivt i, förutom gudstjänster då och då, menar ändå att utan deras tro så skulle de inte kunnat ta sig igenom alla svårigheter de har träffat på under åren. Tron har för dessa sex kvinnor blivit någonting som hör vardagen till och så har det varit så länge de kan minnas. Burr (1995:2) talar om hur vi många gånger inte lägger någon extra tanke vid saker och ting vi utför vardagligen eller tänker, då det blir någonting vi tar för givet ska göras eller finnas.

De här sex kvinnorna har med hjälp av sin tro skapat sig sin verklighet, någonting som för dem ger mening med vardagen och som hjälper dem att ta sig igenom den.

Alla de sex kvinnorna har någon gång i sitt liv gått igenom en eller flera kriser som har gjort att de har fått stöd av sin tro. Dock nämner de inte bara sin tro, de nämner ofta nära och kära som också har fungerat som stöttepelare eller bollplank samtidigt som de känner tröst i sin tro. Maja, Stina, Saga och Emma nämner alla fyra att kyrkan, som en plats, har spelat en stor roll för dem. Det är en plats där de kan få lugn och ro och där de kan få känna frid.

Emma och Saga nämner även att en bra predikan kan spela stor roll för friden och påverka ens humör något oerhört, oftast till det bättre. Maja nämner även att prästen är en stor inspirationskälla då hon har upplevt att de kommer med kloka råd och förmaningar. Burr (1995:4-6) menar att det är just dessa interaktioner som människor har mellan varandra som påverkar våra värderingar och kunskap. Det är under dessa tillfällen, vid möten med andra människor, oavsett om det är under en gudstjänst eller i matbutiken som t ex vår tro konstrueras.

Vi plockar på oss det som passar oss bäst, och många gånger redigerar vi vår verklighet som vi tidigare har nämnt, efter dessa möten och anpassar den.

Föreställningar är alla konstruerade utifrån våra egna individuella förutsättningar, vi skapar symbolik och ger saker och ting egenskaper utifrån det som är rätt för oss, menar Burr (1995:3). Detta kan vi se prov på under Emmas intervju. När ämnet om andra religioner och grupper kommer upp är hon noga med att poängtera att även om hon tycker att det är viktigt med en tro, så är hon inte villig att avsäga sig sin egen för någon annan. Den tron som hon är uppvuxen med är för henne är självklar. Det är den religion som gynnar Emma bäst, om inte på annat sätt så på ett känslomässigt plan. Då religionen ofta är någonting man föds in i, någonting man socialiseras in i, så finns den redan där och man blir placerad in i en mall som i Emmas fall blev den mall som hon tycker passar henne bäst (Burr, 1995:7).

Någonting annat som Burr (1995:4-6) tar upp är att valet av religion ofta grundar sig på vad som i slutändan gynnar individen bäst. Någonting som kan ifrågasättas då vi tittar på Kajsas

syn på sitt kall. Hon menar att tron alltid har varit med henne och att hon med hjälp av den har funnit sitt kall i livet vilket har varit att bli fostermamma. Trots att många i hennes omgivning har satt sig emot detta och varit ifrågasättande har Kajsa stått på sig och inte gett upp. Sett ur Burr's (1995:6) perspektiv så hade Kajsa tagit på sig sitt kall eftersom hon tror att det kan gynna henne i livet efter detta. Dock är Kajsa noga med att poängtera att det faktiskt inte spelar någon roll vad du gör här på jorden, enligt henne, men att det finns en mening med det. Hon menar att det inte är rätt att utnyttja andras svaga punkter för att gynna sig själv och att det i slutändan är Gud som bestämmer vad som sker, inte människan. Kajsa har alltså skapat sig en föreställning om att Gud har en plan för oss alla och den känner vi inte till. Allting som händer finns det en mening med. Kajsa har skapat sig sin uppfattning om världen genom de svårigheter hon har fått gå igenom och se andra gå igenom. På så sätt har Kajsa skapat sig ett meningssystem som har formats genom tiden.

McGuire (2002:26) menar att religion kan fungera som ett meningssystem. Tron ger mening med det som sker men påverkar också vårt sätt att agera. Det personliga meningssystemet är i sin tur påverkat av en social kontext så som familj, samhälle och andra i ens närhet. Utifrån vad som är viktigt för dem skapar man sedan det som är viktigt för en själv. Alla de sex intervjuade kvinnorna är födda i hem där svenska kyrkan har varit självklar.

De har gått till kyrkan regelbundet och tron har funnits naturligt både i samhället och i familjen.

Alla kvinnor utom Maja säger att de aldrig aktivt har valt tron i ett visst skede i livet utan att den funnits naturligt mer eller mindre genom hela livet. Detta kan enligt oss bero på att tron redan sedan de var små socialiserats in i deras meningssystem. Eftersom detta meningssystem gav dem trygghet och ett sätt att tolka och se på världen så såg de aldrig någon anledning till att förkasta detta meningssystem och påbörja ett meningssystem med andra åsikter och

normer. För Maja har tron också varit en naturlig del redan som liten, men hon säger att hon aktivt valde den när hon konfirmerades. Det var då Maja kände att hon hörde hemma i kyrkan och att tron var en trygghet. De präster som hon mötte genom kyrkan var inspirerande och kyrkan var en plats där hon kände ett lugn som hon sällan fick på annan plats. Maja har på så sätt aktivt valt att låta tron vara med som en del i hennes meningssystem.

Kvinnorna har alla varit med om kriser och svårigheter i livet. Alla beskriver att tron har varit en stöttepelare och en hjälp igenom krisen. Även om kriserna för alla de kvinnor vi intervjuade har väckt funderingar kring vad som verkligen är meningen med allt elände. Stina säger att hon aldrig har ifrågasatt sin tro trots allt hemskt som har hänt, hon har litat på att Gud har en mening med allt som händer. Detta har hjälpt henne att förlika sig med hennes man och barnbarns tidiga bortgång. Att tron kan fungera som meningsskapare kring döden är detta ett tydligt exempel på menar vi.

Stina säger själv att hon aldrig hade klarat av att bära sorgen om hon inte visste att det fanns en större mening med allt som sker och att hon en dag får se de hon älskar och saknar igen. Stina har på så sätt använt sig av sin tro för att ge en mening åt det hemska som har skett. Detta är ett tydligt tecken på att Stinas tro är integrerad i sitt meningssystem om man utgår ifrån McGuire's (2002:27) teorier. Eftersom hon använder sig av tron för att skapa mening kring något som annars är svårt att förklara och detta ger Stina tröst och styrka. Även om Emma tror att livet helt tar slut efter döden och att det inte finns någon himmel eller liknade, eller att man någonsin träffar de man förlorat igen. Så säger Emma att kyrkan ändå behövs då den har givit henne tröst och trygghet när hennes man gick bort. Trots att hon tyckte att det var mycket orättvist.

Emma nämner inget om att tron ger mening till det som händer och därför ser hon sin mans bortgång som mycket orättvis. Emma blir väldigt ledsen när hon pratar om mannens bortgång även om det är längesedan han gick bort. En tanke som slog oss är att det kan bero på att Emma inte har samma meningssystem kring döden och meningen med det elände som händer i världen. Detta i sin tur påverkar hennes krishantering som blir svårare och mer negativ än de

andras, då Emma inte ser någon mening med det som händer utan istället tycker att livet är orättvist. Detta kan enligt McGuire (2002:27) bero på att Emma inte har ett meningssystem kring döden, då hon inte ser en mening med döden eller med elände överlag. McGuire (2002:27) påpekar även att det blir allt mer vanligt i det sekulariserade samhället att människan har svårare att se en mening med döden, vilket leder till en mer negativ bild kring döden då man inte har en tro på ett fortsatt liv.

Enligt Milton Yinger (1970:7) så kan en funktion av religion vara att den hjälper en i hanteringen av kriser och skapar mening kring saker som annars är svåra att förstå. För Emma verkar det inte som att religionen fyller denna funktion, då hon inte känner en större mening kring döden. Emma verkar finna mer stöd i den gemenskap som finns i kyrkan, vilket på så sätt gör att kyrkan och dess gemenskap fyller en större funktion än vad kanske tron i sig utgör. Emma är även den enda av kvinnorna som inte tror att man träffar sina nära igen efter döden. Även om kvinnorna har olika föreställningar om vad som sker efter döden så har alla förhoppningar och föreställningar om att man träffar sina nära igen. Alltså har de en föreställning om att livet inte bara tar slut. Detta i sin tur verkar enligt oss vara en bidragande faktor till att de kvinnorna har en positivare inställning till döden än vad Emma har. Enligt Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:53) så har de som har en tro på att livet inte bara tar slut en mer positiv och mer avslappnad syn till döden. Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez, 2011:53) menar att de som inte har en tro på ett fortsatt leverne efter döden, ser döden som svårare att greppa eller förstå då det bara är ett icke-varande. Medan de som har en tro skapar sig en idé om ett liv efter detta som gör döden lättare att greppa och mer positiv.

Ingen av kvinnorna är helt säkra på vad som händer efter döden även om alla utom Emma har förhoppningar om att livet inte bara tar slut. McGuire (2002:33) nämner att man kan känna trygghet och förtröstan även om man inte vet vad som händer, då man har en tro på att det finns en mening även om man själv inte förstår den. Den troende har alltså tillit i att något större än dem själva bestämmer och man litar på att denne vill en väl.

Även om kvinnorna har olika föreställningar kring döden så känner ingen av dem rädsla inför vad som kommer hända efteråt. Maja säger att den trygghet som hon har i sin tro följer med henne in i oändligheten och det gör att hon inte känner någon rädsla inför döden. Emma beskriver att hon inte är rädd för vad som händer efter döden, då hon tror att allt bara blir svart. Men hon känner däremot rädsla för hur hon kommer att dö, hon vill att döden skall vara snabb och smärtfri. Kerstin säger att hon inte har någon rädsla alls inför döden då hon tror att det som sker, sker av en anledning. Men när hon var yngre och hade ett stort ansvar för barn och fosterbarn var hon mer rädd för vad som skulle hända med dem om hon gick bort. Men hon är nog med att poängtera att då hade det funnits en mening med det också.

Alla kvinnorna utom Emma har genom sin tro skapat ett meningssystem kring döden och andra svåra frågor om man utgår ifrån McGuire's (2002:26) teorier. De använder tron för att skapa mening kring döden. Detta ger i sin tur dem en trygghet i att något större i deras fall Gud har en plan för just dem. Anledningen till att kvinnorna inte känner rädsla inför döden eller för att de inte kan påverka vad som händer kan enligt Milton Yinger (1970:7) vara för att deras tro hjälper dem med att se en mening i händelser som annars är svåra att förstå. I vissa fall kan man också känna att man kan vara med och påverka döden och andra händelser som annars är svåra att påverka genom exempelvis bön eller liknande, detta bidrar till en tillfredställelse.

Ronja säger att hon upplevt bönhörelse flera gånger. Då hon bett Gud om hjälp och hon har upplevt att hon fått hjälp. Även Maja säger att hon bett till Gud för att få råd om hur hon skall göra i livet och har känt att hon har fått hjälp på så vis. Kajsa, Stina, Saga och Ronja delar tanken om att alla människor kommer till samma ställe efter döden. Vad man har gjort i livet spelar inte någon roll, även om man så har dödat någon. Alla får en andra chans och Gud ses som förlåtande. Stina säger att hon aldrig skulle vilja någon så ont så att den fick spendera en evighet i helvetet, vem är hon att döma.

Ronja säger att det finns förlåtelse för allting, då alla människor har något gott i sig. Kajsa menar att vi inte kan påverka vart vi hamnar efter döden då vi inte är gudar. Vi får helt enkelt

förlita oss på att det finns en mening med allt, mer kan vi människor inte göra. Maja tror däremot att rättvisa kommer att skipas efter döden eftersom hon läst detta i Bibeln. Hon hoppas att alla kommer dit de ska.

Kvinnorna visar här att även om de har olika föreställningar kring döden så är alla föreställningar knutna till deras tro och formade utifrån deras religion. Detta är en del i att skapa sig ett fungerande meningssystem enligt McGuire (2002:33) då man bygger upp föreställningar och sin verklighet utifrån sitt meningssystem, samtidigt som meningssystemet även påverkas utifrån socialkontext.

Alla kvinnorna har olika föreställningar om vad som händer efter döden och hur det ser ut dit man kommer. Gemensamma drag är att man träffar sina nära igen, att det är lugnt och fridfullt och att man inte stannar kvar här på jorden. Saga hoppas att det är lugnt och harmoniskt och att det inte finns krig eller svält. Stina fantiserar om en tron där Jesus sitter och tar emot en och Ronja gläder sig åt tanken att få träffa nära och kära igen. Emma tror att allt bara blir svart.

Strang (i DeMarinis, Wikström & Cetrez. 2011:50) delar in existentiella frågor om döden i tre olika kategorier (som nämnts i teoridelen) ensamheten, friheten och meningslösheten. Ensamheten tar upp frågor som rör att alla en dag kommer dö, att man dör ensam och hur man väljer att göra det bästa av tiden vi har här på jorden. Alla kvinnorna är väl medvetna om att alla en dag dör. Som Maja sa ”*man lever inte i oändlighet och det är något som naturligtvis blir mer uppenbart när man är 85 år gammal*” (Intervju Maja). Kajsa säger att Gud har satt en här på jorden av en anledning och då skall man också göra det bästa av den tid man har här på jorden. Enbart Emma nämner rädslan inför själva dödsögonblicket och tiden innan.

Friheten handlar om meningsskapande kring döden och friheten att göra vad man önskar med den tid man har här på jorden. Alla kvinnorna utom Emma ser en större mening med döden utifrån deras tro. Detta ger dem en trygghet och stöd som märks då de inte är rädda för döden eller vad som kommer hända sen. Men alla kvinnor tänker på döden även Emma trots att hon inte ser en direkt mening med den utan att den snarare är orättvis.

Meningslösheten handlar om hur man väljer att göra döden meningsfull eller om man ser den som meningslös. Alla kvinnor utom Emma ser en större mening med döden och att det måste finnas något större även om vi inte förstår dess mening själv.

6. Sammanfattning

Ger kvinnornas tro mening åt döden?

Vi märkte att alla kvinnorna på något sätt var påverkade av sin tro när de pratade om döden. Emma var den enda som inte tror att det finns liv efter döden. Medan de andra hade en föreställning eller förhoppning om att något skulle hända efter döden. Särskilt föreställningen om att man skulle få träffa sina nära igen. Denna föreställning anser vi är konstruerad utifrån den kristna tro som de bär med sig. Vi märkte också att kvinnornas meningssystem till stor del var uppbyggd kring deras tro. Tron ger dem mening både i det vardagliga livet men även i kriser och runt hanteringen kring döden, den påverkar också hur de behandlar andra människor och hur de agerar.

Milton Yinger's (1970/7) funktionella definition på religion stämmer också in då de sex kvinnorna använt sig av sin tro för att hantera kriser som annars är svåra att ta sig igenom eller finna mening med. Även om kvinnorna inte vet vad meningen med döden är, så tror de flesta att det finns en mening även om vi inte förstår den. Huvudsaken för dem är att de tror att Gud har en mening.

Har de konstruerat den utifrån sin tro?

Då kvinnorna alltid har haft med sig sin tro så anser vi att de har konstruerat ett meningssystem som påverkar deras syn på vardagliga händelser som är svåra att förstå som till exempel sjukdomar, motgångar och kriser, men även döden och vad som händer efter den. Som vi tidigare har nämnt så har kvinnorna inte något riktigt svar på vad meningen är eller varför vi dör, dock är de med hjälp av sin tro inte rädda för döden. De sex kvinnorna har alla någon gång varit med om att en närstående har gått bort. De har då valt att vända sig till sin

tro för att få hjälp att förstå det som har inträffat. Milton Yinger (1970:7) talar om tron som en funktion till att skapa förståelse. Då kvinnorna, genom sin kristna tro, tar med sig den möjligheten att de efter sitt jordeliv ska få träffa sina när och kära igen, anser vi att de har gjort just detta. I svåra tiden har de tagit sin tro till hjälp och konstruerat en mening med döden som hjälper dem att hantera en närståendes bortgång.

Den enda av kvinnorna som vi anser inte har konstruerat sin föreställning om döden utifrån sin tro är Emma, då hon i sin kris har tvivlat på sin tro och inte kunnat ge mening åt det som hände använde hon sig inte utav samma typ av meningssystem som de andra kvinnorna.

Emma är även den enda av kvinnorna som säger att hon inte tror att det finns någonting efter döden, utan att allting bara tar slut. Hon är även den som blir mest känslös när ämnet om hennes makes bortgång kommer upp. Då Emma inte har tron på att hon kommer träffa till, exempel sin make, när hon själv går bort blir det för henne svårare att förlika sig med den orättvisa som hon anser makens bortgång vara.

Kommer föreställningen från deras familj, omgivning, kyrka eller är det en blandning av dessa?

Vi kan inte säga att det endast finns en faktor till kvinnornas föreställning om varken deras tro eller deras föreställning om döden och vad som kommer efter den. Influenser hittar vi från alla håll, vi anser precis som Burr (1995:4-6) att det är genom interaktioner som kvinnorna har skapat sin trosföreställning och sin föreställning av döden. Genom sitt tidiga möte med den tro de har idag i söndagsskolan, eller genom en kristen uppfostran som de fått av sina föräldrar. Vi märker även att predikningar och präster har spelat en stor roll i många av kvinnornas liv. Dessa två faktorer har även de påverkat hur kvinnorna har skapat sig sina föreställningar om döden och vad som händer efter. Även här håller vi med Burr (1995:7) som menar att till exempel våra föreställningar, tro och normer är en konsekvens av olika typer av interaktioner.

Genom att dessa sex kvinnor har valt att tillhöra den Svenska kyrkan så har de även socialiserats in i en social ram (Burr, 1995:7) som de, i sitt möte med döden, har format utifrån den tro de har accepterat som sin. Vi tror även att kvinnorna har blivit påverkade av samhället de har levt i. Tillsammans med sina bröder, systrar och vänner var kyrkan någonting de hade gemensamt och kunde vända sig till när motgångar dök upp. Vi tror dock inte att en tro bara bidrar till att människor finner mening med endast motgångar. När kvinnorna talar om sina kyrkobesök talar de om lugn och ro, de talar även om fridfullhet som de känner när de kommer in i en kyrka. De talar om kyrkan som en plats där de får en stund till reflektion, som med en bön och lite eftertanke många gånger har hjälpt dem när de har haft svårt att förstå det som händer omkring dem. Någonting annat vi finner som gemensamt drag för alla kvinnor i och med att de alla har, på ett eller annat sätt, uppfostrats enligt den tro de än idag håller fast vid liv.

7. Avslutande ord

Oavsett vad vi själva har för syn på religion, så har vi konstaterat under arbetets gång att religionen är en stor del av de sex kvinnornas liv och att den har hjälpt och stöttat dem igenom hela livet. Gemensamt för alla kvinnorna är att deras religion gett dem trygghet, gemenskap och mening. Det är vad vi själva tar med oss från detta arbete.

8. Referenslista

Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom. (1990). *Introduktion till Socialpsykologi*. Studentlitteratur, Lund.

Burr, Vivien. (2003). *Social Constructionism*. Routledge, East Essex.

DeMarinis, Valerie, Wikström, Owe & Cetrez, Önver (red). (2011). *Inspiration till religionspsykologin – kultur, hälsa och mening*. Natur och kultur, Stockholm.

Ekholm, Mats & Fransson, Anders. (2006). *Praktisk Intervjuteknik*. Nordstedts, Stockholm.

Gustafsson, A. & Lundberg Malmlöf, C. (2012). Att leva sin sista tid: Rädslor inför döden. (Student paper). Högskolan i Halmstad. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hh:diva-17764> Hämtad 2013-23-01

Handal, J. Paul. & Falkenhain, Marc. (2003). "Religion, death attitudes, and belief in afterlife in the elderly: untangling the relationships." *Journal of Religion and Health*. Vol 42, No 1.

[sid=1d26c829-13e3-40be8af9dc51b8bb6482%40sessionmgr115&vid=1&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=reh&AN=ATLA0001550523](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=1d26c829-13e3-40be8af9dc51b8bb6482%40sessionmgr115&vid=1&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=reh&AN=ATLA0001550523) Hämtad 2013-01-09

Hunt, Stephen. (2010). "Death and Dying". *Religion and everyday life and culture*. Vol 3 (p. 1039-1065). <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?>

[sid=76a61fe59d72478db93c928e3af0c26%40sessionmgr104&vid=1&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=reh&AN=ATLA0001836807](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=76a61fe59d72478db93c928e3af0c26%40sessionmgr104&vid=1&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=reh&AN=ATLA0001836807) Hämtad 2013-01-09

Krag Jacobsen, Jan. (1993). *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*. Studentlitteratur, Lund.

McGuire, B. Meredith. (2002). *Religion: The Social Context*. Wadsworth Group, Belmont.

Milton Yinger, John. (1970). *The Scientific Study of Religion*. Macmillian, New York.

Preihs, C. (1995). Hur barn tänker om döden. (Student paper). Högskolan i Halmstad. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hh:diva-7061> Hämtad 2013-23-01

Pyne, Derek Arnold. (2010). A model of religion and death. *The Journal of Socio-Economics*. Vol. 39. Nr. 1. sidnr. 46-54 <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.bib.hh.se/science/article/pii/S1053535709001140> Hämtad 2013-23-01

Rydberg, Viktor. (1962). *Kantat*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.

Sky, Jeanette. (2009). *Genus och Religion*. Natur och kultur, Stockholm.

Svenska Kyrkan. (2011). Medlemmar i Svenska kyrkan. <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=890756&ptid=48063> Hämtad 17-01-2013

Trost, Jan. (2005). *Kvalitativa Intervjuer*. Studentlitteratur, Lund.

9. Intervjureferenser

Intervju Kajsa. 2012-11-19

Intervju Stina. 2012-11-20

Intervju Emma. 2012-11-20

Intervju Saga. 2012-11-21

Intervju Ronja. 2012-11-21

10. Bilaga

Frågor:

Del 1. Det kristna livet

1. Berätta lite om dig själv - Vem är du?
 - Skola?
 - Jobb?
 - Familj?

2. Hur ser din tro ut?
 - Kyrka?
 - Bön?
 - Ritualer?
 - Bibeln?

3. Hur kom kristendomen in i ditt liv?

4. Fanns det något tillfälle då du känner att du har aktivt valt din tro?
 - Någon tid då du har behövt hjälp av din tro extra mycket?

5. Har den stöttat dig genom svårare perioder?
- Exempel?

6. Hur påverkar din tro ditt vardagliga liv?
- Ritualer?

7. Påverkar din tro hur du ser på och behandlar andra människor?

Del 2. **Livet efter detta**

8. Hur ser du på ondska i världen - krig, svält, sjukdomar?

9. Vad händer med de som dör i krig, de som dödar?
- Skillnader på om man dödar någon, finns det anledningar som rättfärdigar mord?

10. Vad tror du händer när man dör?

11. Hur ser du på döden? Negativt - positivt? Påverkar hälsa, ålder?

12. Hur ser en värdig begravning ut för dig? Spelar plats någon roll?

13. Vad händer sen? Hur ser det ut där man hamnar i livet efter detta? Vilka hamnar där?
Vilka hamnar inte där? Djur?

14. Kan man påverka var man hamnar? Vad är gott och vad är ont enligt dig?